

УДК 378.6.015.311: 61

DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1319055>

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Кривцова Н.В., Салех О.М.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ САМОРЕАЛИЗАЦИИ
ЛИЧНОСТИ УСЛОВИЯХ МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

Кривцова Н.В., Салех Е.Н.

**PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF SELF-EMPLOYMENT
PERSONALITY IN THE CONDITIONS OF THE MEDICAL UNIVERSITY**

Kryvtsova N.V., Salekh O.N.

*Одеський національний медичний університет
Odessa National Medical University*

Резюме (Summary)

В умовах глобальних світових трансформацій, кризи, корупції, зростаючого розриву між складністю сучасного світу і здатністю людини її усвідомлювати та діяти адекватно нових обставин, вітчизняному фахівцю-медику треба не стільки безперервно поповнювати свій інформаційний скарб, скільки мати здатність творчого його використання в умовах, коли від якості його професійної компетентності залежить життя людини. Актуальним стає психологічний супровід щодо створення систем управління якістю надання освітніх послуг у вишу і підготовки конкурентоспроможних фахівців-медиків та забезпечення умов самореалізації і особистісно-професійного самовдосконалення всіх учасників освітнього процесу.

Отримані результати теоретичного і емпіричного дослідження дозволяють зробити висновки про те, що поступово відбувається усвідомлення необхідності трансформації системи професійної освіти з підготовки спеціаліста певної галузі на професійно-особистісний розвиток людини, суб'єктне самовизначення і самовдосконалення всіх учасників освітнього простору, що підкреслює важливість психологічного супроводу самореалізації особистості дослідника наукових знань в умовах медичного університету та доцільність використання постнекласичної моделі та створених на її підставі авторських моделей освітнього коучингу «Шлях до гармонії життя» та «Від мрії до успіху». Досвід використання зазначених технологій в освітньому процесі медичного університету показав покращення самопочуття особистості-дослідника наукових знань, зниження тривожності і підвищення стійкості до стресорів.

Ключові слова. *Потенціал самореалізації, особистість трансфесіоналу, психологічний супровід постнекласична модель, технології освітнього коучингу.*

В условиях глобальных мировых трансформаций, кризиса, коррупции, растущего разрыва между сложностью современного мира и способностью человека ее осознавать и действовать адекватно новым обстоятельствам, отечественному специалисту-медику надо не столько непрерывно пополнять свой информационный сокровище, сколько иметь способность творческого его использования в условиях, когда от качества его профессиональной компетентности зависит жизнь человека. Актуальным становится психологическое сопровождение по созданию систем управления качеством предоставления образовательных услуг в вуз и подготовки конкурентоспособных специалистов-медиков и обеспечения условий для самореализации и личностно-профессионального самосовершенствования всех участников образовательного процесса.

Полученные результаты теоретического и эмпирического исследования позволяют сделать выводы о том, что постепенно происходит осознание необходимости трансформации системы профессионального образования по подготовке специалиста определенной отрасли на профессионально-личностное развитие человека, субъектное самоопределение и самосовершенствование всех участников образовательного пространства, подчеркивает важность психологического сопровождения самореализации личности исследователя научных знаний в условиях медицинского университета и целесообразность использования постнеклассические и модели и созданных на ее основании авторских моделей образовательного коучинга «Путь к гармонии жизни» и «От мечты к успеху». Опыт использования указанных технологий в образовательном процессе медицинского университета показал улучшение самочувствия личности-исследователя научных знаний, снижение тревожности и повышения устойчивости к стрессорам.

Ключевые слова. Потенциал самореализации, личность трансфессионалу, психологическое сопровождение постнеклассическая модель, технологии образовательного коучинга.

In the context of global global transformations, crises, corruption, the growing gap between the complexity of the modern world and the ability of a person to understand it and to act adequately new circumstances, the domestic medical specialist should not so much continuously replenish his information treasure, how much he has the ability to use it creatively in a situation where the quality of his professional competence depends on human life. The psychological support for the creation of quality management systems for the provision of educational services in higher education and training of competitive medical professionals and provision of conditions for self-realization and personal and professional self-improvement of all participants in the educational process becomes relevant.

The results of theoretical and empirical studies allow to conclude that there is awareness of the need to gradually transform the system of vocational education with specialist training in a particular field of professional and personal development of human subjective and self-determination of all participants in the educational space, which emphasizes the importance of psychological support self personality of the researcher of scientific knowledge in the conditions of a medical university and expediency of postnonclassical use th model and created on the basis of copyright educational coaching models' path to harmony of life "and" Dream to success. " The experience of using these technologies in the educational process of the medical university has shown improvement of self-esteem of the person-researcher of scien-

tific knowledge, reduction of anxiety and increase of resistance to stressors.

Keywords. *Potential of self-realization, personality of the transprofessional, psychological support post-classical model, technology of educational coaching.*

Актуальність

Сучасна освітня політика України орієнтована на інноваційні зміни в організації освітнього простору та підготовку професіоналів нового типу — свідомо та вільно відкриваючих нові горизонти свого професійного та культурного «Я», здатних до самореалізації особистості професіоналу завдяки як власного потенціалу і ресурсів особистості як складної відкритої системи/середовища, що здатна до самоорганізації власного буття і становлення, так й можливостей світового освітнього простору, тобто мова йдеться про самореалізацію особистості трансфесіоналів [5]. Зростає роль усвідомленого реформування освітнього процесу, зокрема з підготовки фахівців в галузі знань «Охорона здоров'я». Проте незважаючи на те, що сучасне суспільство диктує системі вищої професійної освіти запит на освіту/самоосвіту протягом життя, актуальним стає питання розвитку та самореалізації вільної відповідальної людини, здатної до професійного успіху не за будь-яку ціну!

Результати власних досліджень

Наші дослідження дозволили зробити висновок про те, що «швидкість досягнення успіху» можливо завдяки мобілізації сутнісних сил людини як відкритої нелінійної системи/середовища та синергійного ефекту від гармонійного зв'язку і ко-еволюції її зі світом на різних рівнях, через узгодження конвергентних і дивергентних процесів впорядкування і хаосу в режимах самоорганізації буття «цілого-в-цілому» або становлення нової цілісності [2]. Саме тому в Одеському національному медичному університеті зростає роль психологічного супроводу освітнього про-

цесу, а організація навчально-виховного процесу щодо формування певних компетентностей сучасного фахівця-медика за необхідністю доповнюється технологіями розвитку нових психомірних навичок і здібностей особистості трансфесіонала, зокрема вміння моделювання інформації в психосинергетичному режимі «Видалення зайвого» щодо підвищення освіченої людини здатності до самоорганізації в цілому [2].

Загальновизнаним в психології є факт, що проблема самореалізації є міждисциплінарної. Прийняття науково обґрунтованого факту, що такі системи/середовища, як природа і суспільство, сама людина, його свідомість і психіка, мозок і мислення, соціальний і інші рівні поведінки (інформаційний, культурологічний, політичний, оцінний, емоційний і т. д.) належать до класу відкритих нелінійних систем, що здатні до саморуку і в певних умовах самоорганізуються, дозволяє в діяльності психолога медичного університету використати постнекласичну модель самореалізації особистості і перейти на рівень розгляду поведінки як людини, так й такої соціальної структури як система вищої освіти в цілому з позиції нелінійного цілого [7; 8]. Основна увага автора постнекласичної моделі самореалізації особистості зосереджено на пошуку її властивостей синергійного рівня та вивченні структури і динаміки «сходження» складних відкритих нелінійних систем/середовищ, «людина-всесвіт», зокрема «людина-професія» в багаторівневому різноманітно-вимірному психологічному просторі самоорганізації [8]. При цьому, якість життя людини розглядається не тільки як показник її здоров'я, а як його джерело — неврахований продукт/

суб'єкт гармонійних взаємозв'язків її зі всесвітом на різних рівнях (природному, соціальному, культурному, при самоорганізації власного життя в цілому) та ко-еволюції нелінійного цілого з нелінійною цілісністю [5].

Наші дослідження показали, що специфікою самореалізації особистості як відкритої системи/середовища є те, що людина «будує себе, творить свою нову структуру», при цьому, її відчуття «незавершеності» спонукає «шукати для себе нову цілісність» і «шляхи розвитку для себе» [10], а втрата чи ослаблення цінності самореалізації знаходить свого прояву у хворобі, яку можна розглянути як «боротьбу за власну цілісність» [14]. А.Г.Маслоу, розвиваючи ідею здорового суспільства, неодноразово підкреслював, що їх не може створити навіть найідеальніше суспільство, оскільки «вчитель і культура не створюють людину, а лише дають можливість, сприяють, спонукають стати реальним і актуальним» [10].

Нелінійний синтез відкритих систем/середовищ розглядається з позиції «ціле в цілому» та як каскад смислів-атракторів, цілей-атракторів або цінностей-атракторів особистості професіоналу-медика, при цьому, «каскад неврівноважених фазових переходів», може і утримує в певних умовах її стійкість до тих пір, поки не буде досягнутий новий рівень самоорганізації деякого нового цілого/цілісності [5], що впливає на рівень/тип її самореалізації і напрямок трансформацій, індикатором чого стає певний рівень цінностей орієнтацій особистості, що самоактуалізується та здатна до творчого самозмінювання зі збереженням власної цілісності. При цьому, слід враховувати, що процесам трансформації складних відкритих нелінійних систем властива фазовість, а рівномірний розвиток чергується стрибками — переходами на новий рівень, процеси розвитку чергу-

ються з деструктивними процесами, централізацію змінює децентралізація тощо. Саме такий стрибок у розвитку стався наприкінці минулого століття: людина несподівано для себе опинилася центром соціально — економічних, духовно — культурних і політичних змін.

Самореалізація особистості дослідника наукових знань в умовах вишу, як відкритої нелінійної системи, що здатна до самоорганізації постає як проблема узгодження фаз упорядкування і хаотизації, кумулятивних процесів встановлення меж самоактуалізації особистості та дисипативних процесів їх змін через інноваційну активність і креативність, поєднує системну організацію людини та її трансформацію і кризу [9], і якщо у стабільному стані структури/процесів особистості/суспільства динаміка відкритих систем носить характер їх послідовного ускладнення, у кризовому стані невизначеності і хаосу — виникає процес нелінійного синтезу і спонтанної (понададаптивної, понаднормативної, позавольової і ірраціональної) активації самоорганізаційних можливостей відкритих нелінійних дисипативних систем/середовищ.

Аналіз результатів теоретичних і емпіричних досліджень можливостей застосування постнеокласичної моделі самореалізації особистості в умовах медичного університету дозволив розробити дві моделі освітнього коучингу: 1) лінійну модель «Шлях до гармонії життя», в якій основна увага приділяється створенню певних умов (формування знань, навчань, навичок, способностей і т.д.), які забезпечують кількісно-якісну специфіку самоорганізації і самореалізації особистості:

2) нелінійну модель «Від мрії до успіху», в який досягнення успіху здійснюється за рахунок синергії та ефектів нелінійного синтезу [6].

Слід зазначити, що самореалізація

особистості професіонала в моделі «Шлях до гармонії життя» розглядається як результат організації психологічного простору буття і становлення завдяки наявності «зовнішніх» сприятливих умов середовища або «внутрішніх» можливостей (сильна мотивація, наявність здібностей і т.д.) до свідомої продуктивної інноваційної діяльності, тобто самореалізація здійснюється в межах психосинергетической моделі «ціле в цілому», або «середовище в середовищі» (І.В.Єршова-Бабенко). В альфологіческой моделі «Від мрії до успіху» особистість виступає як відкрита нелінійна неврівноважена дисипативна система/середовище, що прагне до самотрансценденції, здатна до самоорганізації і готова до свідомої продуктивної інноваційно-дослідницької діяльності, а на тип/рівень її самореалізації впливає якість взаємодії людини з Всесвітом в цілому.

Отже, проблема становлення та самореалізації особистості як професіоналу в умовах медичного університету — це не рядова педагогічна «головоломка», що виникла під впливом чергового соціального замовлення на формування сучасного висококваліфікованого фахівця, а освіта — це не абстрактний процес формування «нової людини» з наперед заданими властивостями і якостями, які відповідають прийнятним в суспільстві соціальних установок і поведінкових стереотипів тощо, це певна якість життя самої людини, її психологічний ресурс як складної відкритої нелінійної системи/середовища (цілого і цілісності), що має потенції створювати умови власного життя і успіху, який збагачує як окрему людину, так й суспільство в загалі, надає можливість самореалізації людського в людині навіть в умовах кризи [5; 6]. Саме тому сучасні освітні проекти в вищій медичній школі повинні враховувати закономірності становлення «людсько-

го в людині», які не можна ігнорувати або намагатися обійти за допомогою навіть найсучасніших освітніх технологій. При цьому, питання забезпечення високої якості сучасної медичної освіти безпосередньо пов'язане з такими категоріями, як людські ресурси, самоорганізація, саморозвиток і самореалізація особистості, самоповага і психологічне здоров'я тощо, що посилює роль психологічної складової освітнього процесу. При створенні інноваційних технологій покращення якості освітнього процесу ОНМедУ ми використовували стандарти ISO 9001: 2008 і 9001: 2015, які містять вимоги до систем управління якістю продукції і організації процесів, що можливо адаптувати до створення систем забезпечення якості організації і самокерування освітнього процесу в медичному університеті щодо підвищення конкурентоспроможності фахівців-медиків та рівня задоволеності споживачів послуг закладів медичної галузі в цілому.

Проілюструємо можливості використання зазначених моделей освітнього коучингу щодо психологічного супроводу самореалізації особистості дослідника наукових знань в умовах медичного університету.

Характер взаємозв'язку особистість-інноваційно-дослідна діяльність було досліджено на підставі концептуальної моделі «нелінійна цілісність-в-нелінійної цілісності» та основних положень і принципів композиційного методу «Creativ Power» з використанням методики «Видалення зайвого» (І.В.Єршова-Бабенко) [3]. З метою забезпечення валідності результатів психологічного дослідження, нами використовувався комплекс методів і процедур, зокрема такі емпіричні методи, як: включене дослідження, спостереження і бесіди (з частотою зустріч двічі на тиждень протягом року), усне опитування та тестування; а також ста-

тистичні методи обробки даних із використанням комп'ютерної програми SPSS 21.64. Для діагностики певних властивостей особистості дослідника наукових знань та аналізу специфіці її самоактуалізації і самоорганізації було використано наступні стандартизовані методики: Опитувальник професійної спрямованості особистості (Дж.Холланд) [4], «Самоактуалізаційний тест» (Л.Я. Гозман та ін.) [12], Методика «Здатність до самокерування» (Н.М. Пейсахов та інші) [11], Методика «Чутливість до кризи» (Т.Д.Азарних, І.М.Тиртишніков) [1]. В дослідженні прийняли участь 269 респондентів (студенти і аспіранти Одеського національного медичного університету).

Аналіз результатів дослідження чутливості особистості дослідника наукових знань до кризи показав, що навчання у медичному університеті супроводжується зниженням її стійкості до стресорів. Для оцінки рівня модераційного ефекту, який утворює чутливість до кризи на можливості її самоактуалізації та самоорганізації, вибірка розбивалась на дві підвибірці за медіанним значенням цієї змінної. В кожній з цих підвбірок розраховувався коефіцієнт кореляції між інтегральним показником самоактуалізації та здатністю до самокерування, які характеризують відповідно рівень самоактуалізації та самоорганізації. Далі був проведений аналіз специфіки співвідношень показників рівня самоактуалізації і самоорганізації в осіб

з різним рівнем чутливості до кризи. Умовою статистичної значущості модераційного ефекту була наявність статистичної значущості різниці між коефіцієнтами кореляції Пірсона (D_r) в контрастних групах. Тобто для перевірки нульової гіпотези про те, що кореляція між змінними X і Y на одній вибірці є такою ж, як і кореляція між цими ж змінними X і Y на іншій вибірці, було використано статистичну процедуру, запропоновану Fisher R.A [13]. В таблиці 1 наведені результати оцінки модераційних ефектів які характеризували вплив рівня чутливості до кризи на специфіку досліджуваних ресурсів особистості дослідника наукових знань в умовах медичного університету.

Розподіл респондентів по групах за рівнем чутливості до кризи було сформовано виходячи із значення медіани ($Me = 11,000$). До групи осіб з низьким рівнем чутливості до кризи (значення показника від 5 до 10 балів) увійшло 113 осіб (42,0 %). До групи осіб з високим рівнем чутливості до кризи (значення показника від 11 до 17 балів) увійшло 156 осіб (58,0 %). В першій групі кореляція між здатністю до самокерування і інтегральним показником самоактуалізації була додатною та статистично значущою ($r = 0,273$; $p = 0,003$). Тоді як в контрастній групі кореляція між здатністю до самокерування і інтегральним показником самоактуалізації була додатною, але не статистично значущою ($r = 0,037$; $p = 0,649$).

Аналіз отриманих результатів показав, що виявлений ефект модерації, який показав вплив чутливості особистості дослідника до кризи на специфіку співвідношень ресурсів самоактуалізації і самоорганізації, був статистично зна-

Таблиця 1

Результати аналізу модерації для виявлення ефектів, що утворює чутливість до кризи на співвідношення між показниками рівня самоорганізації і само актуалізації особистості дослідника наукових знань в умовах медичного університету

Модератор	Me	Низькі значення модератора		Високі значення модератора		D_r	Z	P
		r_1	p	r_2	p			
ЧК	11,000	0,273	0,003	0,037	0,649	0,236	1,947	0,050

Примітка: Me – медіанне значення модератора, r_1 — значення коефіцієнту кореляції Пірсона в підвбірці з низькими значеннями модератора; r_2 — значення коефіцієнту кореляції Пірсона в підвбірці з високими значеннями модератора, D_r — різниця між коефіцієнтами кореляції Пірсона в контрастних групах, Z – критерій, розрахований при порівнянні цих коефіцієнтів кореляції, p — статистична значущість коефіцієнтів кореляції та Z-критерію.

чущим, про що свідчить значення $D_r = 0,236$; $Z = 1,947$ та $p = 0,050$.

Для візуалізації статистично значущих взаємовідношень було побудовано скатерграму, що зображує ефекти модерації, які утворює чутливість до кризи на співвідношення між інтегральним показником самоактуалізації та здатністю до самокерування наведена на рис. 1.

Аналіз отриманих результатів показав, що при низькому рівні чутливості до кризи зі зростанням інтегрального показника самоактуалізації підвищується здатність до самокерування, в свою чергу, при високому рівні чутливості до кризи при підвищенні інтегрального показника самоактуалізації рівень здатності до самокерування залишається стабільним — приблизно 26 балів за вказаною шкалою.

Отримані результати можна прокоментувати наступним чином. Якщо в осіб, стійких до стресорів зростання соціально-психологічної зрілості і рівня самоактуалізації особистості супроводжується підвищенням здатності особистості дослідника наукових знань до самокерування, сприяє її творчому самозмінюванню в мінливих умовах інноваційно-дослідницької діяльності, то в осіб, чутливих до кризи можливості само актуалізації забезпечує специфічний тип самоорганізації, що поєднує здатність до саморегуляції та самокерування.

Отже, для респондентів зі сформованої системою самокерування і саморегуляції, що забезпечують низьку чутливість особистості до кризи, залучення до інноваційно-дослідницької діяльності, яка потребує активації ре-

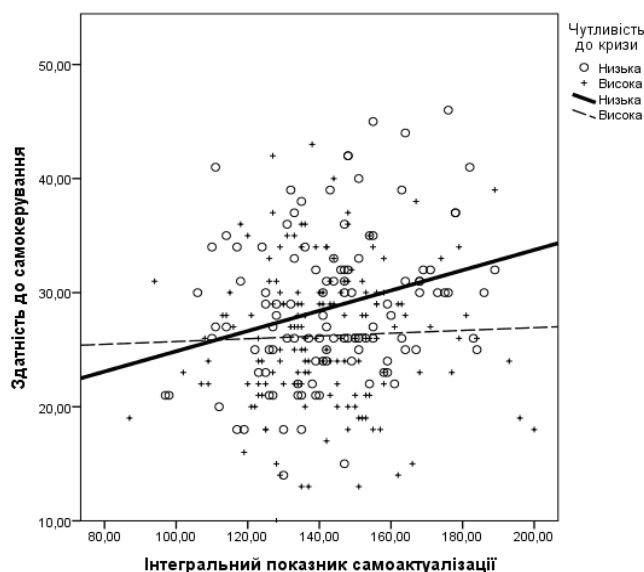

Рис. 1. Скатерграма, що зображує ефекти модерації, які утворює чутливість до кризи особистості дослідника наукових знань на співвідношення між показниками рівня її самоактуалізації та самоорганізації.

сурсів самокерування і супроводжується зміненням існуючої системи саморегуляції, забезпечить максимальну стійкість до стресорів можливо завдяки підвищення мотиваційної готовності до цього. Саме чутливість до кризи та специфічна самоорганізації цих осіб сприяє особистісно-професійному зростанню та продуктивної інноваційно-дослідницької діяльності.

Висновки

1. Отримані результати теоретичного і емпіричного дослідження свідчать про те, що поступово відбувається усвідомлення необхідності трансформації системи професійної освіти з підготовки спеціаліста певної галузі на професійно-особистий розвиток людини.
2. Досвід використання авторських моделей освітнього коучингу «Шлях до гармонії життя» та «Від мрії до успіху» в освітньому процесі медичного університету показав покращення самопочуття особистості-дослідника наукових знань, зниження тривожності і підвищення стійкості до стресорів завдяки са-

моактуалізації властивостей особистості синергійного рівня як відкритої нелінійної системи/середовища, що здатна до самокерування в умовах інноваційно-дослідницької діяльності.

3. Головною метою діяльності Психологічної служби Одеського національного медичного університету стає створення умов щодо самореалізації особистості трансфесіоналу — творця власного життя з розвиненим почуттям власної гідності, здатного до самоорганізації, спроможного до свідомої продуктивної інноваційно-дослідницької діяльності у будь-якої сфері професійного буття через розкрити потенціалу самореалізації зрілої та психологічно здорової людини в цілому.

Література

1. Диагностика здоровья. Психологический практикум / Г.С. Никифоров. — СПб: Речь, 2007. — 950 с.
2. Ершова-Бабенко И.В. Метод «Creative Power» (Создающая Сила) в ходе специального курса занятий со студентами медуниверситета (опыт разработки и апробации) / И.В. Ершова-Бабенко / / Материалы открытого научно-методического семинара «Актуальные проблемы международного сотрудничества и обучения иностранных граждан в высших учебных заведениях Украины: Поиски, находки, перспективы». — Сумы, 2001. — Рр 103-113.
3. Ершова-Бабенко И.В. Психосинергетика. Монография. / И.В. Ершова-Бабенко. — Херсон: Изд-во «Гринь Д.С.», 2015. — 432 рр.
4. Ильин Е.П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е.П. Ильин. — СПб: Питер, 2008. — 432 рр.
5. Кривцова Н.В. Вища медична освіта: сучасні напрямки її модернізації / Н.В. Кривцова // Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ. — Тернопіль: ТДМУ «Укр-медкнига», 2017. — Vol 1. — Рр 124-125.
6. Кривцова Н.В. Досвід використання моделей та методів психосинергетики та альфології в освітньому коучингу / Н.В. Кривцова // European Humanities Studies: State and Society. — 2016. — № 3. — Рр 153-162.
7. Кривцова Н.В. Постнеклассический подход в исследовании психологического резерва самореализации личности (Философско-методологический анализ) / Н.В. Кривцова // материалы международной научно-практической конференции «Пригожинские чтения» / материалы XII международных Пригожинских чтений. Постнеклассическое знание и наследие И.Пригожина: Вопросы мышления и познания (17 сентября 2015 г. — 25 января 2016 г. — 26 мая 2016 г.)). — Одесса: Печатный дом, 2016. — Рр 115-125.
8. Кривцова Н.В. Постнеклассический подход в исследовании самореализации личности / Н.В. Кривцова // Актуальные проблемы психологии: зб. Наук. Праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. — 2015. — Vol XII. Психологія Творчості. — № 21. — Рр 184-193.
9. Кривцова Н.В. Проявления свойств личности исследователя в кризисе / Н.В. Кривцова // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. — 2015. — Vol III (31). — № 61. — Рр 86-90.
10. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / А.Г. Маслоу; ed. Н.Н. Акулина; tran. А.М. Татлыбаева. — СПб: Евразия, 1999. — 432 рр.
11. Основы психодиагностики: Практикум / ed. Л.Д. Столяренко. — Ростов Н/д: «Феникс», 2003. — 704 рр.
12. Психодиагностическое познание профессиональной деятельности: Учебн. пособие / В.А. Сонин. — СПб: Речь, 2004. — 408 рр.
13. Fisher R.A. On the probable error of a coefficient of correlation deduced from a small sample / R.A. Fisher // Metron. — 1921. — № 1. — P. 3-32.
14. Goldstein K. Health as value / K. Goldstein // New knowledge in human values / ed. A.H. Maslow. — New York: Harper and Brothers, 1959. — P. 178-188.

Reference

1. Diagnosis of health. Psychological Workshop / GS Nikiforov — SPb: Speech, 2007. — 950 p.
2. Ershova-Babenko IV The method of “Sreative Rower” (Creating Force) during a special course with students of the Medical University (experience in development and testing) / IV Ershova-Babenko // Materials of the open scientific methodical seminar “Actual problems of international cooperation and training of foreign citizens in higher educational institutions of Ukraine: searches, finds, perspectives”. — Sumy, 2001. — P. 103-113.
3. Ershova-Babenko IV Psychosynergy. Monograph / I.B. Ershova-Babenko. — Kherson: Publishing house “Grin DS”, 2015 — 432 p.
4. Ilyin E.P. Differential psychology of professional activity / E.P. Ilyin — St. Petersburg: Peter, 2008. — 432 p.
5. Krivtsova N.V. Higher medical education: modern directions of its modernization / N.V. Krivtsova // Materials of the XIV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation devoted to the 60th anniversary of the TDMU. — Ternopil: TSMU “Ukrmedknikha”, 2017. — Vol. 1 — P. 124-125.
6. Krivtsova N.V. Experience in using models and methods of psycho-synergetics and alphabet in educational coaching / N.V. Krivtsova // European Humanities Studies: State and Society. — 2016 — No. 3 — P. 153-162.
7. Krivtsova N.V. Post-classical approach in the study of the psychological reserve of self-realization of a personality (philosophical and methodological analysis) / N.V. Krivtsova // Materials of the international scientific-practical conference “Prigogine Readings” / Materials of the XII International Prigogine Readings. Postnonclassical knowledge and heritage I. Prigozhina: Questions of thinking and knowledge (September 17, 2015 — January 25, 2016 — May 26, 2016)). — Odessa: Printing house, 2016. — P. 115-125.
8. Krivtsova N.V. Post-noclassical approach to self-realization of personality / N.V. Krivtsova / Actual problems of psychology: Sb. Science The work of the GSKostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine. — 2015. — Vol XII. Psychology of Creation. — No. 21 — P. 184-193.
9. Krivtsova N.V. Manifestations of the properties of a researcher’s personality in a crisis / N.V. Krivtsova // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. — 2015 — Vol III (31). — No. 61. — P. 86-90.
10. Maslou AG Long-range human psyche / AG Maslow; Ed. N.N. Akulina; tran AM Tatlybaeva — St. Petersburg: Eurasia, 1999. — 432 p.
11. Fundamentals of Psychodiagnostics: Workshop / ed. L.D. Stolyarenko — Rostov N / a: “Phoenix”, 2003. — 704 p.
12. Psychodiagnostic knowledge of professional activity: Educational. manual / VA Sonin — SPb: Speech, 2004. — 408 p.
13. Fisher R.A On the probable error of a coefficient of correlation deduced from a small sample / R.A Fisher // Metron. — 1921. — No. 1. — P. 3-32.
14. Goldstein K. Health as value / K. Goldstein // New knowledge in human values / ed. A.H. Maslow — New York: Harper and Brothers, 1959. — P. 178-188.

*Впервые поступила в редакцию 21.05.2018 г.
Рекомендована к печати на заседании
редакционной коллегии после рецензирования*